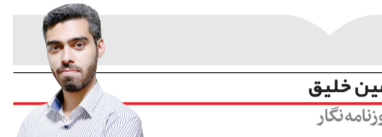

«فرهیختگان» آثار فرصت سوزی علمی در اجبار دانشجویان به ارائه مقاله ISI در شرایط تحریم را بررسی می کند

ژورنال‌های داخلی را تقویت کنیم

امین خلیق
روزنامه نگار

در روزهایی که تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران نماد جنگ اقتصادی است، در حوزه بهداشت و درمان، تحقیق و توسعه، علمی و... نیز تحریم‌هایی صورت گرفته که شاهد تأثیرات آن بر کشور هستیم. هرچند این تحریم‌ها به صورت رسمی توسط آمریکا اعلام نشده، اما عملکرد این دولت در سنگ اندازی پیرامون روند علمی کشور یا مسائل و موضوعات مهم دیگر نشان دهنده آن است که ما جرای فشار بر ایران تنها محدود به مسائل اقتصادی نبوده و این کشور سعی می کند از تمام اهرم‌های خود برای محدود کردن ایران استفاده کند.

ناکامی آمریکا در دور اول تحریم‌های علمی

شاید بتوان گفت اولین خبرها در مورد تحریم‌های علمی ایران از ۲۶ مهرماه ۱۳۹۰ به گوش رسید. انتشارات «الزور» به دنبال تصویب قانون جدید تحریم اتحادیه اروپا علیه ایران، دسترسی دو دانشگاه شهید بهشتی و مالک اشتر را به پایگاه اطلاعات علمی خود مسدود کرد. الزور به عنوان یکی از اولین و بزرگ‌ترین انتشارات علمی در دنیا، در این اقدام یکطرفه، بخش‌های علمی و پژوهشی ایرانی را که وابسته به مراکز دولتی هستند، تحریم کرد، تحریمی که پس از مدتی به نشریات و مجلات دیگر دنیا نیز کشیده شد. اوج تحریم‌های علمی به اردیبهشت‌ماه سال ۹۲ بازمی‌گردد، در این زمان مجله Science Insider مدعی شد که از ژورنال‌های علمی خواسته شده به تحریم‌های آمریکا علیه ایران بپیوندند. در این زمان تحریم‌های دانشگاه‌های ایرانی نیز آغاز شده بود و به دلیل گران شدن تجهیزات و البته تشدید فشارها مواد اولیه تحقیقات و دستگاه‌های آزمایشگاهی به سختی در دسترس بود. BBC در یکی از گزارش‌های خود به بررسی تحریم‌های علمی علیه ایران پرداخت و گفت: «تجهیز آزمایشگاه‌های دانشگاه‌ها اگرچه نیازمند منابع مالی بزرگ نیست ولی تحریم‌ها موجب شده اند هزینه و ریسک تهیه وسایل و مواد مورد نیاز آزمایشگاه‌ها به شدت افزایش یابد. خرید از منابع دست چنم و واسطه‌هایی که کمترین دانش فنی را در زمینه وسایل آزمایشگاهی ندارند، هزینه خرید، راه اندازی و نگهداری این تجهیزات را تا چند برابر قیمت واقعی و معمول در دیگر کشورها افزایش داده است.» رضا روستاآزاد، رئیس وقت دانشگاه صنعتی شریف، در مورد دور اول تحریم‌های علمی ایران می‌گوید: «الان حتی ما برای چاپ مقالات پژوهشگران مان در نشریات معتبر خارجی دچار مشکل می‌شویم. می‌گویند ما نمی‌توانیم مقالات شما را چاپ کنیم. از آنجا که علم در شبکه ارتباطات رشد می‌کند، بروز مشکلات در ارتباطات بین‌المللی، باعث ایجاد مزاحمت و مشکل برای محققان ما در انجام کار علمی‌شان می‌شود.» اما با تمام فشارها، ایران توانست براساس پایگاه سایمگو که مرجع رده‌بندی کشورها در حوزه علم و فناوری است، از رتبه ۲۱ جهان در سال ۲۰۱۰ به رتبه ۱۶ در سال ۲۰۱۴ (۱۳۹۳ شمسی) برسد. درحقیقت تحریم‌های علمی آمریکا در دور اول نتانها نتوانست مانع رشد علمی ایران شود بلکه باعث شد تلاش‌های بیشتری در این زمینه صورت بگیرد و تحقیقات با تمرکز در داخل، هم موجب رشد علمی و هم موجب پیشبرد صنعت شود. همچنین روستاآزاد در مصاحبه خود در مهرماه ۹۲ ادامه می‌دهد: «واقعیت این است که این تحریم‌ها می‌تواند فرصت‌هایی هم برای ما ایجاد کنند. برای مثال در رابطه با خرید تجهیزات، شرکت نفت هزینه خرید یک دستگاه را به ما پرداخت کرد. ما سفارش خرید آن را به کشور کانادا دادیم. حتی این دستگاه ساخته شد، اما سفارت کانادا به ما ویزا نمی‌داد که برویم و دستگاه را تحویل بگیریم. به همین خاطر ما یک پروژه برای ساخت این کالا تعریف کردیم و خوشبختانه توانستیم دستگاهی را که حدود ۶۰۰

میلیون تومان قیمتش بود، با ۴۰ میلیون تومان بسازیم.»

دور دوم تحریم‌های آمریکا

پس از خروج یکجانبه آمریکا از برجام در سال گذشته و وضع تحریم‌های جدید، دور دوم تحریم‌های علمی علیه کشورمان نیز آغاز شد، دامنه این تحریم علاوه بر ایجاد محدودیت برای چاپ مقالات ایرانی در نشریات و مجلات علمی، دامن دانشگاه‌ها را نیز گرفت. هرچند تحریم‌های اتحادیه اروپا از سال ۲۰۱۲ نسبت به دانشگاه شهید بهشتی و صنعتی شریف اعمال می‌شد، در دور جدید نیز به بهانه تحقیقات در زمینه انرژی هسته‌ای مجدداً مورد تحریم قرار گرفتند. با وجود اینکه تحریم‌های علمی چندان هم بی‌سابقه نبوده است، اما این بار شاهد افزایش فشارها برای عدم همکاری مراکز تحقیقاتی با محققان و دانشجویان هستیم. سیدحسن حسینی، معاون آموزشی دانشگاه تهران در گفت‌وگو با فرهیختگان ضمن اشاره به تحریم‌های ایران در برخی مجلات و ژورنال‌های خارجی، تحریم‌های علمی را محدود به این موارد ندانست و از تحریم علمی و تحقیقاتی ایران در زمینه‌های مختلف بیولوژیک، شیمی و... سخن گفت. او افزود: «انتشار مقالات در برخی حوزه‌ها به خصوص در حوزه‌های تخصصی با محدودیت‌هایی همراه است که یکی از دلایل این امر را می‌توان نوع نگاه سردبیران مجلات خارجی دانست.» حسینی در ادامه گفت: «هرچند در مجموع فضای سیاسی‌ای برای پذیرش مقالات ایرانی به وجود آمده است، منتها این تحریم‌ها در برخی حوزه‌ها پررنگ‌تر و در برخی حوزه‌ها کم‌رنگ‌تر است. مهم‌ترین مسأله‌ای که در بحث تحریم‌های علمی نسبت به چاپ مقالات در مجلات خارجی وجود دارد، مشکل انجام تحقیقات علمی در درون کشور است، برای مثال در حوزه‌های بیولوژیکی، علوم پایه، فنی و مهندسی نیازمند مواد اولیه‌ای هستیم که از خارج از کشور تأمین می‌شوند. با توجه به افزایش قیمت دلار شاهد افزایش هزینه‌های آزمایشگاهی هستیم، این امر به خصوص روی تحقیقاتی که به مراحل پیچیده و حساس رسیده، تأثیرات بیشتری داشته است.» معاون آموزشی دانشگاه تهران با اشاره به تلاش محققان ایران برای رشد علمی کشور ادامه داد: «از طرفی امکان دریافت مواد اولیه برای محققان ما سخت شده است و به هر حال تحریم‌ها به شکلی سایه خود را بر سر تولیدات علمی ما انداخته‌اند. اما با همه مشکلاتی که وجود دارد، محققان با تمام توان و تلاش خود در حال کار و تلاش برای رشد علمی کشور هستند.» با وجود این به نظر می‌رسد دور دوم تحریم‌های علمی ایران تنها محدود به دانشگاه‌ها و

مقالات علمی نبوده و آمریکا این بار سعی می‌کند با مشکلاتی که برای دانشمندان ایرانی به وجود می‌آورد، رشد علمی و حرکت ایران را در پیشبرد برنامه‌های علمی خود محدود کند. دستگیری مسعود سلیمانی، مدیر گروه خون‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس که در زمهره یک درصد برتر دانشمندان و نخبگان جهان براساس ارزیابی ISI موسسه علمی تامسون در سال ۲۰۱۵ شناخته می‌شود، به بهانه فعالیت‌های علمی، نمونه‌ای از ایجاد مشکلات برای دانشمندان ایرانی است. تمام تلاش آمریکا درحالی صورت می‌گیرد که ایران در سال ۲۰۱۸ بدون تغییر نسبت به سال ۲۰۱۷ در رده‌بندی علمی سایمگو همچنان در رتبه ۱۶ جهانی قرار دارد.

مشکلات تحریم پیش پای دانشجویان دکتری

با وجودی که تحریم‌های علمی تأثیر چندان بر روند علمی ایران نداشته است، اما این تحریم‌ها مشکلات مختلفی را برای دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی به خصوص دکتری به وجود آورده است. دانشجویان مقطع دکتری در اکثر دانشگاه‌های کشور برای دریافت مجوز دفاع خود نیازمند چاپ مقاله در نشریات و مجلات خارجی هستند. این قانون تا سال گذشته مشکل خاصی را برای دانشجویان به وجود نمی‌آورد، اما با آغاز تحریم‌ها مشکلاتی را برای دانشجویان ایجاد کرده است. عدم پذیرش مقالات علمی ایرانی به خصوص در رشته‌های مهندسی مکانیک، مهندسی برق، مهندسی مواد و مهندسی هوافضا باعث شده بسیاری از دانشجویان مقطع دکتری با مشکلاتی در روند آموزش خود مواجه شوند. هرچند طبق قوانین کمیته بین‌المللی اخلاق در نشر یا COPE، هر نوع محدود کردن نویسنده به منطقه جغرافیایی یا موضوع سیاسی مردود است و هیچ کدام از مجلات منتشرکننده مقالات در سرتاسر جهان اجازه ایجاد محدودیت برای چاپ و انتشار مقالات نویسندگان را ندارند، اما این مجلات با توجه به فشارهای آمریکا محدودیت‌های مختلفی را برای نویسندگان کشورمان ایجاد کرده‌اند. محمد قاری، دانشجوی مقطع دکتری دانشگاه تهران با اشاره به مشکلات پیش‌روی دانشجویان برای ارسال مقالات به نشریات خارجی گفت: «هرچند مشکلاتی برای دانشجویان به وجود آمده است، اما بیشتر اساتید به دلیل آنکه با این روند آشنایی دارند، با مشکلات کمتری در پذیرش مقالات خود روبه‌رو هستند.» او ادامه داد: «عدم پذیرش مقالات در نشریات معتبر مشکلاتی را برای دانشجویان ایجاد کرده است.» قاری گفت: «البته در این بین برخی هستند که قول چاپ مقالات را در نشریات خارجی می‌دهند، اما لزماً این امر انجام هزینه‌های زیادی است و عملاً جز راه‌های قانونی موجود

محسوب نمی‌شود.» در این بین حسینی، معاون آموزشی دانشگاه تهران با اشاره به اینکه سیاست‌های کلی حوزه علم و فناوری کشور بر این مبناست که تولیدات علمی در سطح بین‌المللی منتشر شود، گفت: «رتبه ایران در رده‌بندی‌های جهانی یکی از موضوعاتی است که همه مقامات به رشد و بالندگی در آن افتخار می‌کنند، یکی از شاخص‌هایی که در این رده‌بندی‌ها اهمیت دارد، شاخص تعداد مقالاتی است که در نشریات بین‌المللی منتشر می‌شود.» او با اشاره به اینکه براساس این شاخص نمی‌توان تنها به نشریات داخلی اکتفا کرد، گفت: «بنابراین اگر فرض بر این باشد که به دلیل شرایط تحریمی همه مقالات خود را به صورت فارسی و در نشریات و مجلات داخلی منتشر کنیم، اولاً ما در عرصه رقابت بین‌المللی با مشکل مواجه خواهیم شد، ثانياً در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی نیز شاهد افت شاخص خواهیم بود.» به نظر می‌رسد مسئولان دانشگاهی بیشتر نگران رتبه‌بندی خود در رده‌بندی جهانی هستند تا آنکه نگران تولیدات و کیفیت مقالات تولید شده باشند.

تقویت نشریات و مجلات علمی داخلی

راه‌حل مقابله با تحریم‌های آمریکا

تحریم‌های علمی آمریکا علیه ایران نشان دهنده آن است که آمریکا سعی دارد در این زمینه فشارهای خود را حفظ کند. ادامه روند فعلی آموزش عالی نه تنها پاسخگوی چنین طرح‌ریزی‌هایی نیست بلکه حتی مشکلاتی را برای محققان به وجود آورده است. قوانینی از جمله انتشار مقالات در نشریات خارجی موافق مختلفی را برای دانشجویان ایجاد کرده، همچنین باعث سمت‌دهی اشتباه به مقالات علمی کشور شده است. در این روند دانشجویان مجبور می‌شوند به جای بررسی مشکلات داخلی، به ارزیابی مسائلی که در مقالات معتبر به آن پرداخته می‌شود، بپردازند و همین موضوع فاصله میان دانشگاه و صنعت را افزایش خواهد داد. از طرفی هرچند در سال‌های اخیر تلاش‌هایی برای ایجاد نشریات علمی داخلی صورت گرفته، اما این مجلات به دلیل تعداد زیاد دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی هنوز نتوانسته‌اند پاسخگوی نیازهای کشور باشند. به نظر می‌رسد راه‌حل فعلی عبور از تحریم‌های علمی، اصلاح قوانین وزارت علوم در مورد الزام چاپ مقالات دانشجویان دکتری در نشریات خارجی و تقویت ناشران و مجلات ایرانی است. ممکن است در این روند شاهد افت در رتبه‌بندی علمی کشور براساس انتشار مقالات در نشریات خارجی باشیم، اما توجه به مسائلی داخلی کشور در نشریات علمی ایرانی می‌تواند مشکلات ارتباط ایران با صنعت را برطرف کرده و در نتیجه فارغ از رده‌بندی‌های معمول پیشرفت‌های مهمی را در صنعت و علم به همراه داشته باشد.

عملکرد دانشگاه‌های علوم

پزشکی در سال ۹۷
مازندران

۲۳۷

مقاله داخلی

۹۰۸

مقاله بین‌المللی

۱۵

ژورنال

۲

همایش

۶۱۳۶

نفر دانشجو

۵۱۵

نفر استاد

۱

نشست علمی

طرح رتبه‌بندی معلمان تشریح شد

علی الهیارتکمن، معاون برنامه‌ریزی و توسعه منابع وزارت آموزش و پرورش طرح رتبه‌بندی معلمان را دارای دو شرط اصلی دانست و گفت: «این طرح به معلمان که مشمول طرح طبقه‌بندی معلمان هستند و دو سال سابقه خدمت و بالاتر دارند، اختصاص می‌یابد.» او با اشاره به تصویب طرح رتبه‌بندی معلمان در هیات دولت اظهار کرد: «با تلاش جدی وزیر آموزش و پرورش و نگاه مثبت هیات دولت آیین‌نامه رتبه‌بندی معلمان به استناد ماده ۶۳ قانون برنامه ششم توسعه در هیات دولت به تصویب رسیده است.»

دانش‌آموختگان ادوار دانشگاه تهران گرد هم می‌آیند

اولین گردهمایی دانش‌آموختگان ادوار دانشگاه تهران، با هدف آشنایی، تعامل، شبکه‌سازی و هم‌افزایی دانش‌آموختگان رشته‌های مختلف و تقویت ارتباط بین آنها برگزار می‌شود. این گردهمایی با حضور رئیس و هیات‌رئیس دانشگاه تهران، دانش‌آموختگان ادوار دانشگاه و تعدادی از دانش‌آموختگان شاخص برگزار می‌شود. تجدید حضور دانش‌آموختگان در فضای دانشگاه، هم‌اندیشی و بهره‌مندی از نظرات، پیشنهادهای و انتقادهای دانش‌آموختگان ادوار، جلب حمایت‌های مادی و معنوی دانش‌آموختگان برای تقویت جایگاه ملی و جهانی دانشگاه تهران، معرفی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های دانشگاه به منظور تعامل گسترده‌تر با دانش‌آموختگان و شناساندن دانش‌آموختگان شاخص و فاخر دانشگاه و معرفی آثار و فعالیت‌های آنها، از دیگر اهداف این گردهمایی است. اولین گردهمایی دانش‌آموختگان ادوار دانشگاه تهران، ششم آذرماه از ساعت ۱۵ تا ۱۷ در تالار شهید چمران دانشکده فنی واقع در خیابان ۱۶ آذر برگزار خواهد شد.

مسائل فرهنگی دانشگاه‌ها را ساده تحلیل نکنیم

رئیس دانشگاه علوم پزشکی تهران با تأکید بر اینکه مسائل فرهنگی دانشگاه‌ها را ساده تحلیل نکنیم، گفت: «دانشگاه قطعه کوچکی از پازل فرهنگی کشور است که رفتار مسئولان رده‌های مختلف بر آن اثر می‌گذارد. هرچند مسائل فرهنگی متعدد و تخصصی است؛ اما برای اصلاح آن نباید ناامید شویم.» کریمی در نشست شورای دانشگاه علوم پزشکی تهران به مسائل فرهنگی دانشگاه اشاره کرد و گفت: «یادمان باشد دانشگاه داخل ترده‌های سبز و جدای از کشور نیست. بنابراین در تحلیل و قضاوت‌های خود باید شرایط کشور را هم در نظر بگیریم. نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد مسائل فرهنگی دغدغه همه مسئولان است و تلاش دارند در این راستا ارتقای ایجاد کنند.» او در ادامه، پرداختن به موضوعات فرهنگی را امری تخصصی و پیچیده دانست و گفت: «پرداختن به مسائل فرهنگی نیاز به بررسی‌های رشته تخصصی اعم از جامعه‌شناسی، روانشناسی و... دارد تا با اتولوزی و آسیب‌شناسی دقیق، درمان صحیح ارائه دهند.»